ושהיה בכור נוטל שני חלקים. כאן לא דקדק הקונטרס יפה דפי' אע"ג דכשמת חפר לא היה לאלפחד קיים אפ"ה בנותיו נוטלות חלק בכורה של אלפחד בנכסי חפר כדתניא בתוספתא דבכורות כילד אין הבכור נוטל בראוי כשמוחזק מת אביו בחיי אביו ואינו נוטל פי שנים בנכסי אביו כגון יעקב שמת בחיי ראובן הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו ואינו נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו כגון יעקב אבל לא בנכסי ילחק שהרי [אפילו] אם היה יעקב קיים כשמת יצחק לא היה יעקב נוטל פי שנים שהרי פשוט הוא הלכך ראובן הבא לירש מכח יעקב בנכסי יצחק לא יטול אלא חלק פשיטות של אביו ע"כ ולא היה לו לפרש כן דלא קרי ראוי כי האי גוונא מה שאין ראובן נוטל פי שנים מעשו בנכסי יצחק אלא הא קרי ראוי מה שאין ראובן נוטל פי שנים מאחיו בנכסי יצחק שלא הוחזק בהן מעולם ומחזירין

[6]אגב חורפיה לא עיין בה בעי רמי בר חמא אבי האב ואחיו כגון אברהם ויעקב בנכסי עשו איזה מהן קודם אמר רבא [8]תא שמע האב קודם לכל יוצאי יריכו ורמי בר חמא יוצאי יריכו שלו ולא יוצאי יריכו של בנו ה"נ מסתברא דקתני זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין ואילו איתיה ליצחק יצחק קודם השתא נמי דליתיה יצחק יעקב קודם שמע מינה: **מתני'** [9]בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר [10]ושהיה בכור נוטל שני חלקים: גמ'

יעקב והוה ליה לאו: השתא דליתיה ליצחק יוצאי יריכו קודמין דהיינו יעקב שיורש זכות אביו יצחק שכן הוא הדין שהרי אם מת יצחק אחר עשו היה יעקב יורש ולא אברהם דהנים קודמין לאב כדאמרן בריש פירקין (דף קח:) הוא הדין כשמת יצחק מקמי עשו יעקב יורש את זכותו ולא אברהם וכן הלכה. והשתא שמעינן מפירקין שסדר נחלות כך הוא ראובן שמת תנוך ופלוא חצרון וכרמי בניו יורשין אותו ואם מת אחד מן הבנים קודם ראובן וההוא בן הניח בן או בת או בן בת עד מאה דורות יירש במקום אביו בנכסי ראובן ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים ואף לא בנות בנים אז יורשות בנות ראובן את ראובן אם אין לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות אפילו בסוף הדורות אז יורש יעקב את ראובן בנו ואם אין יעקב קיים ונתתם את נחלת ראובן לאחיו בני אביו שמעון ולוי ויהודה ויוסף ובנימין ואם אינם קיימין תתנו נחלת ראובן לבני שמעון ולוי ואם אין להם בנים ולא בני בנים תתנו לבנותיהן או לבני בנותיהן לבנות ובנותיהן דבכ"מ הזכר ויורשיו קודמין לנקבה כדאמרן [לעיל קיג:] מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה ואם אין לו אחים לראובן ולא בני בנים לאחים אחיו בלא בנים או שלא היה לו אח מעולם ונתתם את נחלתו לבת יעקב אחותו מן האב או לבניה ולבני בניה או לבנותיה ולבנות בנותיה עד עולם ואם אין לראובן אחות ולא בני אחות מן האב ונתתם את נחלתו לאבי אביו דהיינו יצחק ואם אין יצחק קיים ונתתם נחלתו של ראובן לעשו בן יצחק שהוא אחי אביו של ראובן ואם אין עשו קיים ונתתם את נחלתו של ראובן לאליפז בן עשו או לבניו ובני בניו ואם אין בנים לעשו ונתתם את נחלת ראובן לבנות עשו ולבניהם ולבנות בנותיו ואם אין אחיו לאביו של ראובן ונתתם את נחלתו לבנות יצחק דהיינו אחות אביו או לבניהן ולבני בניהן או לבנותיהן ולבני בנותיהן ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים לא אחות ולא בני אחות ונתתם את נחלת ראובן לאברהם אבי אבי אביו ואם אין אברהם קיים ונתתם לישמעאל אחי אבי אביו או לבניו של ישמעאל ולבני בניו או לבנותיו ולבני בנותיו ואם אין ישמעאל ולא בניו קיימין וגם לא אחותו ובני אחותו ונתתם נחלתו לתרח אבי אברהם ואם אין תרח מתנו לנחור ולהרן בניו או לבני בניהן או לאחותם ולזיוצאי יריכם וכן לעולם עד אדם הראשון. ד)האב קודם לעולם (ה) לאחי ה)(האב) ואחי האב קודמין לאחות האב ואחותו) האב קודמין לאבי האב ואבי האב קודם לאחי אבי האב (ולאחותו) ואחי אבי האב [ואף] אחותו קודמין לאבי אבי האב וכן לעולם. וגם למדנו שהבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה ואם אין בנה בתה יורשתה בכל הסדר הזה עד אדם הראשון: **מתני' בנחלה.** בנחלת ארץ ישראל ומשום דאמרן לעיל (דף קטו.) כל יוצאי יריכו של בן קודם ו)לאחין דאשמועינן דבת הבן נוחלת במקום הבן משום הכי נקט לה שהרי בנות אלפחד נחלו חלק אביהן בנכסי חפר במקום אלפחד אביהן: **חלק אביהן.** אלפחד שהיה מיוצאי מצרים שהבן הנכנס לארץ לא היה נוטל בשביל עצמו חלק בארץ הואיל ולא יצא ממצרים כדאמר בגמ' דקסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ולא לבאי הארץ ופקא לן מקראי ואע"פ שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ אלא מתו במדבר ולא נטלו חלק בארץ מיהו להכי אהני שאם יצא ראובן ושמעון ממצרים ונולדו להם במדבר בנים שנכנסו לארץ לראובן עשרה בנים ולשמעון בן אחד יטול בן שמעון חלק כנגד עשרה בני ראובן שהרי לראובן ושמעון נתחלקה הארץ וזכו בה כל אחד בנכסי אביהן ואלפחד יצא ממצרים ומת במדבר לפיכך נטלו בנותיו חלקו וכל שלשה חלקים דמתני' נפקא לן בגמרא מקראי הלכך בעינן לפרושי דבכי האי גוונא הוה מעשה דאלפחד יצא ממצרים כשהוא בן עשרים וכן חפר אביו ושהיה אלפחד בכור כל דברים הללו יש לך ללמוד מן הפסוק דנתן תתן להם וגו' [במדבר כז] דילפינן מיניה בגמ' [קיח:] להני שלשה חלקים: **וחלקו עם אחיו בנכסי חפר.** דחפר יצא ממצרים ונטלו בניו חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים לבד חלק עצמן שגם הם יצאו ממצרים ובנות אלפחד קבלו חלק אביהן (ב) מנכסי חפר בשעה שחלקו אחי אלפחד נחלת אביהן ביניהן דבת הבן הרי היא במקום הבן לירש עם האחין כדקתני לעיל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין: **ושהיה לאלפחד בכור.** והיה ראוי ליטול פי שנים עם אחיו בנכסי חפר ואע"ג שאין הבכור נוטל בראוי כשמוחזק ארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים כדאמר בגמ' [קיט.] וכמי שהחזיק חפר בחלקו דמי ואפילו אם מת אלפחד מקמי חפר נמצא אלפחד יורש פי שנים בכל אשר ימצא לחפר כי הוא ראשית אונו ואע"ג דכשמת חפר לא היה אלפחד קיים אפילו הכי בנותיו היו יורשות חלק בכורת אלפחד בנכסי חפר כי היכי דיורשות חלק פשיטותו בנכסי חפר כדתניא בהדיא בתוספתא דבכורות (פ"ו ה"ה) כילד אין הבכור נוטל בראוי כשמוחזק מת אביו בחיי אביו נוטל פי שנים (ג) מנכסי אביו ואין נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו כגון יעקב שמת בחיי יצחק הרי ראובן הבכור נוטל בנכסי יעקב פי שנים אבל לא בנכסי יצחק זקנו שהרי אפילו אם היה יעקב קיים כשמת יצחק לא היה יעקב נוטל פי שנים שהרי פשוט הוא הלכך ראובן הבא לירש מכח יעקב בנכסי יצחק לא יטול אלא חלק פשיטותו של אביו ואם היה אביו בכור אף הוא נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו שאם היה יעקב בכור אף על פי שמת בחיי יצחק הרי בא ראובן ונוטל חלק בכורת יעקב אביו בנכסי יצחק שהבן במקום אב עומד בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות והוא הדין לבנות אלפחד בנכסי חפר דאף על פי שמת אלפחד בחיי חפר יורשות חלק בכורת אביהן בנכסי חפר וה"ל תניא בהדיא בגמרא ירושלמי [נ"כ פ"ח ה"ב] ואמרינן נמי התם [ה"ג]ריש לקיש אמר בשם אבא בר בדלא נאמר משפט לענין כפילה [דבריס כא] ונאמר משפט לענין פשיטה [במדבר כז] מה לענין פשיטה אתה רואה את הבן כאילו קיים ליטול פשיטות אביו אף לענין כפילה אתה רואה את הבן כאילו קיים ליטול כפילת אביו. מפירוש רבינו חננאל נאון זכר צדיק לברכה למדתי זאת וכן הלכה. ומדאמרינן בגמרא ובעברת [שם] זו חלק בכורה [לקמן קיח:] יליפינן דאלפחד בכור היה והאי דכתיב בדברי הימים (א ז) ושם השני אלפחד ולו שני לאחין קאמר דהא לא איירי לעיל באחין בלא

בגלעד

אגב חורפיה. חריפותו שהיה טרוד בשאלה אחרת דלקמן דעדיפא מינה: **אבי האב.** של מת והאחין של מת דהיינו זקנו ואחין אחיה מהן קודם מי לימא כיון דיעקב קודם ליעקב לירש את עשו דהאב קודם לאח הרי הוא כאילו ירשו יעקב לעשו והלכך יבוא יעקב ויירש את יצחק אביו בחיי אביו ואינו נוטל פי שנים בנכסי אביו כגון יעקב שמת בחיי יצחק הרי ראובן הבכור נוטל בנכסי יעקב פי שנים אבל לא בנכסי יצחק זקנו [אפילו] אם היה יעקב קיים כשמת יצחק לא היה יעקב נוטל פי שנים שהרי פשוט הוא הלכך ראובן הבא לירש מכח יעקב בנכסי יצחק לא יטול אלא חלק פשיטות של אביו ע"כ ולא היה לו לפרש כן דלא קרי ראוי כי האי גוונא מה שאין ראובן נוטל פי שנים מעשו בנכסי יצחק אלא הא קרי ראוי מה שאין ראובן נוטל פי שנים מאחיו בנכסי יצחק שלא הוחזק בהן מעולם ומחזירין אביו יצחק שכן הוא הדין שהרי אם מת יצחק אחר עשו היה יעקב יורש ולא אברהם דהנים קודמין לאב כדאמרן בריש פירקין [דף קח:] הוא הדין כשמת יצחק מקמי עשו יעקב יורש את זכותו ולא אברהם וכן הלכה. והשתא שמעינן מפירקין שסדר נחלות כך הוא ראובן שמת תנוך ופלוא חצרון וכרמי בניו יורשין אותו ואם מת אחד מן הבנים קודם ראובן וההוא בן הניח בן או בת או בן בת עד מאה דורות יירש במקום אביו בנכסי ראובן ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים ואף לא בנות בנים אז יורשות בנות ראובן את ראובן אם אין לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות בנות אפילו בסוף הדורות אז יורש יעקב את ראובן בנו ואם אין יעקב קיים ונתתם את נחלת ראובן לאחיו בני אביו שמעון ולוי ויהודה ויוסף ובנימין ואם אינם קיימין תתנו נחלת ראובן לבני שמעון ולוי ואם אין להם בנים ולא בני בנים תתנו לבנותיהן או לבני בנותיהן לבנות ובנותיהן דבכ"מ הזכר ויורשיו קודמין לנקבה כדאמרן [לעיל קיג:] מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה ואם אין לו אחים לראובן ולא בני בנים לאחים אחיו בלא בנים או שלא היה לו אח מעולם ונתתם את נחלתו לבת יעקב אחותו מן האב או לבניה ולבני בניה או לבנותיה ולבנות בנותיה עד עולם ואם אין לראובן אחות ולא בני אחות מן האב ונתתם את נחלתו לאבי אביו דהיינו יצחק ואם אין יצחק קיים ונתתם נחלתו של ראובן לעשו בן יצחק שהוא אחי אביו של ראובן ואם אין עשו קיים ונתתם את נחלתו לבניו ובני בניו ואם אין בנים לעשו ונתתם את נחלת ראובן לבנות עשו ולבניהם ולבנות בנותיו ואם אין אחיו לאביו של ראובן ונתתם את נחלתו לבנות יצחק דהיינו אחות אביו או לבניהן ולבני בניהן או לבנותיהן ולבני בנותיהן ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים לא אחות ולא בני אחות ונתתם את נחלת ראובן לאברהם אבי אבי אביו ואם אין אברהם קיים ונתתם לישמעאל אחי אבי אביו או לבניו של ישמעאל ולבני בניו או לבנותיו ולבני בנותיו ואם אין ישמעאל ולא בניו קיימין וגם לא אחותו ובני אחותו ונתתם נחלתו לתרח אבי אברהם ואם אין תרח מתנו לנחור ולהרן בניו או לבני בניהן או לאחותם ולזיוצאי יריכם וכן לעולם עד אדם הראשון. ד)האב קודם לעולם (ה) לאחי ה)(האב) ואחי האב קודמין לאחות האב ואחותו) האב קודמין לאבי האב ואבי האב קודם לאחי אבי האב (ולאחותו) ואחי אבי האב [ואף] אחותו קודמין לאבי אבי האב וכן לעולם. וגם למדנו שהבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה ואם אין בנה בתה יורשתה בכל הסדר הזה עד אדם הראשון: **מתני' בנחלה.** בנחלת ארץ ישראל ומשום דאמרן לעיל (דף קטו.) כל יוצאי יריכו של בן קודם ו)לאחין דאשמועינן דבת הבן נוחלת במקום הבן משום הכי נקט לה שהרי בנות אלפחד נחלו חלק אביהן בנכסי חפר במקום אלפחד אביהן: **חלק אביהן.** אלפחד שהיה מיוצאי מצרים שהבן הנכנס לארץ לא היה נוטל בשביל עצמו חלק בארץ הואיל ולא יצא ממצרים כדאמר בגמ' דקסבר האי תנא ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ולא לבאי הארץ ופקא לן מקראי ואע"פ שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ אלא מתו במדבר ולא נטלו חלק בארץ מיהו להכי אהני שאם יצא ראובן ושמעון ממצרים ונולדו להם במדבר בנים שנכנסו לארץ לראובן עשרה בנים ולשמעון בן אחד יטול בן שמעון חלק כנגד עשרה בני ראובן שהרי לראובן ושמעון נתחלקה הארץ וזכו בה כל אחד בנכסי אביהן ואלפחד יצא ממצרים ומת במדבר לפיכך נטלו בנותיו חלקו וכל שלשה חלקים דמתני' נפקא לן בגמרא מקראי הלכך בעינן לפרושי דבכי האי גוונא הוה מעשה דאלפחד יצא ממצרים כשהוא בן עשרים וכן חפר אביו ושהיה אלפחד בכור כל דברים הללו יש לך ללמוד מן הפסוק דנתן תתן להם וגו' [במדבר כז] דילפינן מיניה בגמ' [קיח:] להני שלשה חלקים: **וחלקו עם אחיו בנכסי חפר.** דחפר יצא ממצרים ונטלו בניו חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים לבד חלק עצמן שגם הם יצאו ממצרים ובנות אלפחד קבלו חלק אביהן (ב) מנכסי חפר בשעה שחלקו אחי אלפחד נחלת אביהן ביניהן דבת הבן הרי היא במקום הבן לירש עם האחין כדקתני לעיל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין: **ושהיה לאלפחד בכור.** והיה ראוי ליטול פי שנים עם אחיו בנכסי חפר ואע"ג שאין הבכור נוטל בראוי כשמוחזק ארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים כדאמר בגמ' [קיט.] וכמי שהחזיק חפר בחלקו דמי ואפילו אם מת אלפחד מקמי חפר נמצא אלפחד יורש פי שנים בכל אשר ימצא לחפר כי הוא ראשית אונו ואע"ג דכשמת חפר לא היה אלפחד קיים אפילו הכי בנותיו היו יורשות חלק בכורת אלפחד בנכסי חפר כי היכי דיורשות חלק פשיטותו בנכסי חפר כדתניא בהדיא בתוספתא דבכורות (פ"ו ה"ה) כילד אין הבכור נוטל בראוי כשמוחזק מת אביו בחיי אביו נוטל פי שנים (ג) מנכסי אביו ואין נוטל פי שנים מנכסי אבי אביו כגון יעקב שמת בחיי יצחק הרי ראובן הבכור נוטל בנכסי יעקב פי שנים אבל לא בנכסי יצחק זקנו שהרי אפילו אם היה יעקב קיים כשמת יצחק לא היה יעקב נוטל פי שנים שהרי פשוט הוא הלכך ראובן הבא לירש מכח יעקב בנכסי יצחק לא יטול אלא חלק פשיטותו של אביו ואם היה אביו בכור אף הוא נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו שאם היה יעקב בכור אף על פי שמת בחיי יצחק הרי בא ראובן ונוטל חלק בכורת יעקב אביו בנכסי יצחק שהבן במקום אב עומד בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות והוא הדין לבנות אלפחד בנכסי חפר דאף על פי שמת אלפחד בחיי חפר יורשות חלק בכורת אביהן בנכסי חפר וה"ל תניא בהדיא בגמרא ירושלמי [נ"כ פ"ח ה"ב] ואמרינן נמי התם [ה"ג]ריש לקיש אמר בשם אבא בר בדלא נאמר משפט לענין כפילה [דבריס כא] ונאמר משפט לענין פשיטה [במדבר כז] מה לענין פשיטה אתה רואה את הבן כאילו קיים ליטול פשיטות אביו אף לענין כפילה אתה רואה את הבן כאילו קיים ליטול כפילת אביו. מפירוש רבינו חננאל נאון זכר צדיק לברכה למדתי זאת וכן הלכה. ומדאמרינן בגמרא ובעברת [שם] זו חלק בכורה [לקמן קיח:] יליפינן דאלפחד בכור היה והאי דכתיב בדברי הימים (א ז) ושם השני אלפחד ולו שני לאחין קאמר דהא לא איירי לעיל באחין בלא

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ל מהל' נחלות הלכה ג סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף ח:

רבינו גרשום

אגב חורפיה. שהיה מחזיר תלמודו: לא עיין בה. במתני' שלא דקדק בה לפיכך היה שואל: האב קודם לכל יוצאי יריכו. ואברהם קודם משום דכל הני מכחו קאתו: ורמי בר חמא. דקא מיבעיא ליה הכי קאמר לך. הא דקתני האב קודם לכל יוצאי יריכו שלא יהא יצחק יורשו דהוא קודם מן האחין של בנו דהיינו ישמעאל אבל אין אבי האב קודם לכל יוצאי ירכו של בנו דלא מקדמינן ליה לאברהם מקמי יעקב בנכסי עשו אלא יעקב קודם: ה"נ מסתברא דקתני. סיפא דמתני' זה הכלל וכו': ואם איתיה יצחק שהוא אבי עשו יצחק קודם השתא דליתי' יעקב קודם לאברהם אע"ג דכל הני מכחו של אברהם קא אתיין הכא יעקב קודם משום דקרוב ליה טפי יעקב מאברהם שהוא אבי אביו יתו לא מידי דליכא לדקדק בדבר כלום: **פ"שקא** בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים. דסבירא ליה לתנא דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ אע"ג דמתו בניהן יורשין חלקו: וחלקו עם אחיו. של צלפחד: בנכסי חפר. שהיה נמי מיוצאי מצרים. ולפי שהיה צלפחד בכור נטלו שני חלקים בנכסי חפר אביו דהיינו שלשה חלקים:

מסורת הש"ס

ו) [עיריובין ל. ב"מ לו: נדה לג:], ב) [לקמן קכב:], ג) [שם], ד) האב קודם לעולם לאחי האב מבניהם ואחי אחות האב קודמים לאבי אבי האב ואחות האב אבי אבי האב לאחי אבי אבי האב ולאחותו ואחי אחות האב ואחותו קודמין לאבי אבי האב וכן לעולם וגם למדנו כו' מבאחי נ"ח], ה) [נ"ח המת. רש"ל], ו) [ואם האב ואחות. רש"ל], ז) [נ"ל לבת וכן העתיק התוי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה הכי נמי וכו' האב קודם לעולם לאחיו של מת ואחיו ואחות קודמים לאבי האב ואבי האב לאחי האב ולאחותו ואחי האב ואחותו קודמין לאבי אבי אב וכן לעולם כנ"ל: (ב) ד"ה ומלקו וכו' בנכסי: (ג) ד"ה ושהיה אלפחד וכו' בנכסי אביו ואין נוטל פי שנים בנכסי אבי אביו וכו': (ד) תוס' ד"ה ושהיה וכו' בחיי יצחק הרי ראובן הבכור נוטל:

מוסף רש"י

אגב חורפיה לא עיין בה. הש"ס קאמר ורמי בר חמא נמי ידלי לא איבעי ליה למיבעי הכי, אלא אגב חורפיה מייחר בשאלתו ולא עיין בה יפה (ערובין צ:).

בגלעד אבי חפר ובמכיר אבי גלעד לעיל מינה איירי ואיכא למימר דאגלעד קאי ומאי שני שני לגלעד כלומר בן בנו כדכתיב [במדבר מז] בן חפר בן גלעד הרי ג' חלקים ב' חלקי בכורה וחלק אלפחד עצמו שהיה מיוצאי מצרים. והאי דלא קאמיב במתני' ד' חלקים שהיה להם לבנות אלפחד כדכתיב (יהושע יז) ויפלו חבלי מנשה עשרה שיתא דשיתא בתי אבות וארבע דידהו דהוה להו חד אחת דאבא (ב) ונטלו חלק בנכסיו כדאמרי' בגמ' [קיח:] היינו טעמא דלא הוה משמע לן מידי דהא כבר אשמועינן דבת הבן הרי היא במקום הבן ליטול עם האחין בנכסי חפר דהוא הדין דהרי היא במקום הבן ליטול עם האחין בנכסי האח ואי לאשמועינן דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ הא אשמעינן לה מדנטלו חלק אלפחד בשביל שהיה מיוצאי מצרים אבל בהני ג' חלקים דקתני אשמועינן תנא מילי דליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ובת הבן היא בבן לירש עם האחין והארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים ונטל בה בכור פי שנים: **גמ' ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ.** כלומר לבני הארץ נתחלקה הארץ כפי חשבון של יוצאי מצרים שנטלוה בתורת ירושה מאבותיהם לפי חשבון הראשון שנמנו בשנה שניה לצאתם ממצרים נתחלקה הארץ כאילו ירשוה הן עצמן ומי שהיה לו עתה בביאת הארץ בן אחד נטל כל חלקו ומי שהיו לו עשרה בנים נמי לא נטלו בין כולם אלא חלק אחד: **שנאמר.** בפנחס בני הארץ באומו מנין דערבות מואב דכתיב בהו (ב) ובאלה לא היה איש מפקודי משה והכהן וגו': **לשמות מטות אבותם.** של אלה שנמנו ביציאת מצרים יחלו אלו לנחלותן יחלקו הנחלה ואלו אשר קמו מחתיהן יירשום. ולקמן [ע"ב] מפרש מנלן דהאי אבותם ביוצאי מצרים קאמר: **לאלה תחלק.** דכתיב לעיל אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלשים וסמיך ליה וידבר ה' אל משה לאמר לאלה תחלק הארץ אאמת בני הארץ נתחלקה: **כאלה.** שהן בני עשרים לבני עשרים שיצאו ממצרים נתחלקה הארץ אבל לא לעפלים שיצאו פחות מבן כ' שלא נטלו חלק בארץ לא הם ולא בניהם אלא בזכות מורישיהן ואם לא היה להם שום מוריש שיצא ממצרים כגון שלא היה להם אב ולא דוד ואח שמתו במדבר בלא בנים אז לא נטלו חלק בארץ. ובספרי [ריש פנחס] כתב מה ת"ל לאלה תחלק הארץ (ג) מפני כשרים וקדושים כלומר לאפוקי רשעים שבהן שלא היה להן חלק בה ואפילו בניהן אינן זוכין בה בשביל אביהן אלא בזכות זקניהם אם היו מיוצאי מצרים כדאמרינן לקמן [ע"ב] בני מרגלים ומתלוננים נטלו בזכות אבי אביהן ובזכות אבי אמותיהן: **לבני הארץ נתחלקה הארץ.** ולא ליוצאי מצרים דאין הולכין אחר היוצאין אלא אחר הנכנסים דראובן ושמעון שיצאו ממצרים והולידו בנים במדבר זה עשרה וזה אחד אי הוה אזלינן בתר יוצאי מצרים היה נוטל האחד כנגד כולן אבל עכשיו העשרה נוטלין י' חלקים והאחד נוטל חלק אחד: **אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם.** דמשמע דאחר יוצאי מצרים נמי יש לנו לחלק הנחלה. ומפרש ואזיל דלהכי אהני לשמות מטות אבותם יחלו דלאחר שנטלו בני ראובן ושמעון י"א חלקים בארץ מחלקין אותה ביניהן לפי חשבון מטות אבותם כאילו ליוצאי מצרים דהיינו ראובן ושמעון אבותם נתחלקו הני י"א חלקים וכגון דהנהו יוצאי מצרים היו בני עשרים דומיא דבני הארץ דקפיד קרא לענין נחלת ארץ ישראל אבני כ' דכתיב לאלה והבנים אינן כי אם שלושים בעלמא להביא לשניהן י"א חלקים וחוזרין ראובן ושמעון ומורישין לבניהן בניו של ראובן נוטלין מחצה מי"א חלקים ובנו של שמעון נוטל מחצה. והכי תניא בתוספתא (פ"ז ה"ג) כילד שני אחין שהיו מיוצאי מצרים לאחד יש לו בן אחד ולפניהם בית ה' כורין דהיינו י' לחכין תשעה נטלו לתך לתך ע' לתכין והאחד נטל לתך המחזירום לאבותיהם ומזרו האבות והורישום לבניהן ע' אחין נטלו מחצה שהן כוריים וחצי ואחד נטל מחצה שהן כוריים וחצי והזו שאמרו בכל מקום חיין יורשין את המתים וכאן המתים יורשין את החיים. וכך היא הלעה של בריתא בספרי [ריש פנחס] שינה הכתוב נחלה זו מכל נחלות שבתורה שכל נחלות שבתורה חיין יורשין את המתים וכאן המתים יורשין את החיים אמר רבי אמר רבי משל למה הדבר דומה לשני אחין כהנים שהיו בעיר לזה לו בן אחד ולזה לו ג' בנים ויצאו לגורן זה נטל אחד ואלו נטלו ג' אחין והוליכו אצל אביהן וחזרו וחלקו בשוה כיצד בו אתה אומר בבני הארץ זה נטל אחד ואלו נטלו ג' אחין והורישו את אבותיהן וירשו מתים את חיין וחזרו וחלקו בשוה כדפרישית לעיל. והשתא מתוקמי שני קראי לאלה תחלק הארץ אשמועינן שיטול כל אחד חלק אחד ואהני לשמות מטות אבותם לענין חלוקה לחלוק ביניהן מה שנטלו כאילו ליוצאי מצרים אבותיהם נתחלקו הנהו חלקים שנטלו ונוטל בן שמעון מאלו החלקים כנגד כל בני ראובן: **שני אחין כהנים.** והתנו ביניהן לחלוק כל התרומות הניתנות לשניהן בשוה: לאלו

גמ' תנן כמאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דתניא ר' יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנא' [1]לשמות מטות אבותם ינחלו אלא מה אני מקיים [2]לאלה תחלק הארץ בנחלה לאלה באלה להוציא את הטפלים ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם שכל נחלות שבעולם חיין יורשין מתים וכאן מתים יורשין חיין אמר רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה לשני אחין כהנים שהיו בעיר אחת לאחד יש לו בן אחד ואחד יש לו שני בנים והלכו לגורן זה שיש לו בן אחד נוטל חלק אחד וזה שיש לו שני בנים נוטל שני חלקים ומחזירין אצל אביהן וחוזרין וחולקין בשוה רבי שמעון בן אלעזר אומר לאלו ומחזירין אצל אביהן וחוזרין וחולקין בשוה. כפירוש חומש פרש"י דמחזירין אצל אבי אביהן ורואה לפרש אדם שיצא ממצרים ולו שני בנים ולאותן שני בנים זה בן אחד וזה שנים והשתא כשמחזירין לאבי אביהן יש לחזור ולחלוק בשוה שמכמו באין ואין לו לירש זה יותר מזה שאם לא יצא אבי אביהן ממצרים אלא אבותיהן עצמן למה יחלקו בשוה כשמחזיר כל אחד לאביו הלא כל אב יחזיר ויורש לבניו ולא לבני אחיו והא דקאמר הכא משל לב' אחים כהנים ואין מזכיר אביהן לא נקטינהו אלא למשל בעלמא וקשה לפירוש זה היה למיכתב לשמות מטות אבות אבותם דכשאין אבי אבות אלא אבות לבדם לא נפקא מינה מידי בחזרה ועוד בתוספתא שהביא רביו שמואל לא קתני אלא שני אחין שהיו מיוצאי מצרים זה יש לו ט' וכו' ולא קתני שני אחין ואביהן ונראה לריב"א דגזרת הכתוב הוא כשמחזירין אצל אביהן שחולקין אותו שני אחין בשוה אע"ג דבעלמא אין הדין כך הכא גזרת הכתוב מהכך שני מקראות ודקאמר מתים יורשים את החיים אלו כדין ירושה ומה"ת מאי נפקא מינה בין למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ בין למאן דאמר לבני הארץ נתחלקה דהשתא כשמחזירין כל בני הארץ לאבותיהן כל מה שנטלו והאבות יחלקו בשוה הרי הוא כאילו ליוצאי מצרים נתחלקה וי"ל דדוקא כשהן אחין מחזרין וחולקין בשוה אבל אם אינן אחין לא ואם זה משעה בנים וזה אחד זה נוטל ט' נתכים וזה נוטל אחד אבל למאן דאמר ליוצאי מצרים כולן נוטלין בשוה והא דפ"ה דראובן ושמעון שיצאו ממצרים והולידו בנים במדבר זה עשרה וזה אחד אי אזלינן בתר יוצאי מצרים היה נוטל האחד כנגד כולן אבל עכשיו י' נוטלים עשרה והאחד נוטל חלק אחד לא מיירי בראובן ושמעון אחים דא"כ גם למ"ד לבני הארץ היו חולקין בשוה אלא נכרים הם ור"ת מפרש דכשהבנים מחזירין לאבותיהן כל אבות ישראל חולקין בשוה ונפקא מינה בין למ"ד ליוצאי מצרים בין למ"ד לבני הארץ לענין עפלים שאם היו האבות בני עשרים מיוצאי מצרים ומתו במדבר ובניהן כשנכנסו לארץ כולם עפלים או נשים כבנות אלפחד למאן דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה היו נוטלין ולמ"ד לבני הארץ לא היו נוטלים כלום או איפכא אם יצאו ממצרים עפלים ולא אבות וכשבאו לארץ היו בני עשרים או הם או בניהם למאן דאמר לבני הארץ נוטלין ולמאן דאמר ליוצאי מצרים אין נוטלין וקשיא לפירושו דאמאי נקט בתוספתא שני אחין ועוד קשיא לריב"ם דלשמות מטות אבותם משמע אחין דוקא דבכל מקום קורא לאחין לאבות כגון לו יומתו אבות על בנים ומפקינן (סנהדרין דף מז:) דכן אחיו פסול לו לעדות וגם מבנים לא יומתו על אבות נפקא לן (שם) דאחי האב פסול וגם משם יש להוכיח שיש להחזיר אצל האבות ולא אצל אבי אביהן ועוד לשמות מטות אבותם יחלו. כלומר על שם אותן שיצאו ממצרים מחלקין ארץ ישראל וכיצד שאם הוציא אחד ממצרים י' בנים ומתו ה' במדבר בלא בן ונשתיירו ה' אותן ה' שנשתיירו יטלו י"א חלקים אחד בשביל אביהם וה' חלקים בשביל אחיהן שמתו וה' חלקים בשביל עצמן ואם יצא [עם] ה' ושוב נולדו לו ה' במדבר ונכנסו י' לארץ לא יטלו אלא ששה חלקים חלק חמשה בנים וחלק אביהן שיצאו ממצרים: אלא מה אני מקיים. הא דכתיב בפרשת פנחס לאחר שנמנו מבן עשרים שנה לאלה תחלק הארץ וגו'. דמשמע דלהני דלא יצאו ממצרים נתחלקה הארץ דהוו מבן כ' שנה ומעלה. הא אתא לאשמעינן לאלה כאלה. כשם שאלו שנמנו הן בני כ' שנה ומעלה כך הללו שיורשין שנוטלין בשביל יוצאי מצרים צריכין שיהו מבן כ' שנה: להוציא את הטפלים. קטנים שנכנסו לארץ שאין חולקים להם ולעולם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ואי איתנייהו שקלי בשביל עצמן ואי אמרת היכי אמרת דאיתנייהו הא כתיב במדבר הזה יתמו יפלו פגריכם הא אמר לקמן דלא נגזרה גזרה לא על פחות מבן כ' ולא על יותר מבן ס' ואי דליתנייהו שקלי במקומן הגך דבן עשרים שנה ומעלה. ור' יונתן אמר לבאי הארץ. ממש לאותן שנכנסו לארץ נתחלקה הארץ דשקלי בשביל עצמן ולא שקלי בשביל אביהם או אחיהן שיצאו ממצרים שמתו שנאמר לאלה תחלק הארץ אלה דייק בשביל עצמו: אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם. דמשמע דבשביל אבות שיצאו ממצרים נוחלין: אלא משונה נחלה זו. כדדרש במשל לשני כהנים אחין שעדיין לא חלקו בנכסי אביהן לאחד היה לו בן אחד ולאחד היה לו ב' בנים ומתו הללו שני אחין בגורן קודם שחלקו זה שהיה לו בן אחד נטל אותו בן חלק אחד מתרומה וזה שהיו לו שני בנים נטלו ב' חלקים ומחזירין אצל אביהן רשות אביהן הואיל והחזירום ברשות אביהם קנאם אביהם ביחד בשוה אע"פ שמתו דומה כמו שיורשים מאביהם וחוזרין ומורישין אותם להם וחולקין אותן בשוה ומי שיש לו בן אחד נוטל אותו בן חלק ומחצה ואותן שני בנים נוטלין חלק ומחצה ואף כאן אילו היו ב' אחין שיצאו ממצרים ולא חלקו עדיין נכסי אביהם והיה לאחד ד' בנים ולאחד י' בנים ובאו הבנים לארץ ונתנו להם בשביל עצמן י"ד חלקים ועכשיו כל אותן י"ד חלקים חוזרין אצל אביהן שמתו וחוזרין הבנים יורשין אותו מאביהן מי שהיו לו ד' בנים נוטלין ז' חלקים ואידך י' בנים נוטלין ז' חלקים והיינו לשמות מטות אבותם דאף

א) במדבר כו,

תורה אור השלם

1 אֵלֶּה בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:
במדבר כו נה

2 לְאֵלֶּה תֵחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת:
במדבר כו נג

הגהות הב"ח

(א) רש"ם ד"ה (בדף הקודם) ושהיה כי' חד אחת דאבא דמת וגעלו: (ב) ד"ה כאלה וכו' תחלק הארץ לבשרים כל"ל ותיכא מפני נמחק:

מוסף רש"י

וכאן מתים יורשין חיין. כילד, שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבני הארץ זה אחד וזה שלשה, האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה, שנאמר לאלה תחלק הארץ, חזרה נתנתן אצל אבי אביהן וחולקו הכל בשוה, והו שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו, שאחר שנטלו הבנים חלקה לפי האבות שיצאו מצרים, ואילו מתחילה חלקה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו האחרעה אלא שני חלקים, עכשיו נטלו אחרעה חלקים (במדבר כו נה).

על גב דשקלו כל אחד ואחד מבאי הארץ חלקו בשביל עצמו תחזרין וחולקים כמו שירשו מאבותם: ר' שמעון בן אלעזר אומר. בין ליוצאי מצרים בין לבאי הארץ נתחלקה הארץ

כדי לקיים ב' מקראות והא כיצד היו מיוצאי מצרים שהוציא ר' בנים ומתו במדבר נוטל אביהן חלקו ממצרים ונוטל ר' חלקים בשביל בניו שיצאו ממצרים אע"פ שמתו במדבר היה מבאי הארץ שנולדו לו ר' בנים במדבר והכניסן לארץ אע"ג דלא יצאו ממצרים נוטל חלקו ר' חלקים של בניו שהן באי הארץ היה מיכן ומיכן שהוציא ר' בנים ממצרים והכניסן לארץ ישראל דבאי הארץ היה נוטל חלקו מיכן ומיכן מיוצאי מצרים ר"א חלקים מבאי הארץ ר"א חלקים. ומרגלים שיצאו ממצרים ומתו במדבר יהושע וכלב נטלו חלקן של מרגלים כראמרינן לקמן חיו מן האנשים ההם שחיו בחלקן והא דתניא כר' יאשיה הוא דאמר לעיל ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ והבנים של מחלוננים וכו' עדת קרח נטלו בזכות אביהן שיצאו ממצרים ובזכות אבי אמותם. ונתתי אותה לכם מורשה באותה פרשה כו' כתב בה ולא שמעו אל משה מקוצר רוח כתיב האי קרא: היינו דכתיב בין רב למעט דמשמע בין שהיה רב כשיצאו ממצרים שהיו לו ר' בנים ומתו ה' אעפ"כ תנו לו ר' חלקים לפי רובא שיצא ממצרים. למעט משיצא ממצרים היו לו ה' בנים ואחר כך נולדו לו ה' אחרים במדבר תנו לו כפי מיעוטו שיצא ממצרים.

ועוד הקשה דמאי פריך לקמן אלא למאן דאמר לבאי הארץ אמאי צווחו בני יוסף (לכן) [ולפי] פר"ת כך שפיר צווחו למאן דאמר לבאי הארץ כמו למאן דאמר ליוצאי מצרים דמ"מ לא נטלו אלא כפי מה שהיו האבות שיצאו ממצרים כיון שכל אבות ישראל חולקין בשוה אבל אם אין חולקין בשוה אלא אחין אחי שפיר הא דפריך ואע"פ שהיו אבות בני יוסף מועטין הרי החזיקו להן בניהן לפי מה שנתרבו וצריך לומר לפר"ת שאין מחזירין אלא לאותן אבות שבאותו שבט ולא לכל ישראל והכי משמע לשמות מטות אבותם ינחלו דוקא לאבות שבאותו מטה ורבינו תם דחק לתרץ בענין אחר ודומק: **מבאן** ומבאן נוטל חלקו מבאן ומבאן. בגדם ג' אייר שנוטל ב' חלקים בשביל עצמו שהיה מיוצאי מצרים ומבאי הארץ כדמוכח בתוספתא שהביא בקונטרס עצמו דקתני ר"ש אומר אף נתחלקה ליוצאי מצרים כיצד היה מיוצאי מצרים ולא מערבות מואב מבאי הארץ ולא מיוצאי מצרים נוטל חלק מכאן ומכאן וכו' וכן היה ר' שמעון אומר יהושע וכלב נטלו שלשה חלקים בארץ שהיו מיוצאי מצרים ומן העומדים בערבות מואב נטלו חלקם של מרגלים ותימה דא"כ יהושע וכלב מחמת ביאת הארץ נמנו בערבות מואב דהא כתיב לאלה תחלק הארץ ואם כן בערבות (ב) נמנו יתרים מבני ס' דהא יהושע היה בן מאה ועשר ולא פרנס את ישראל אלא כ"ח שנה וכן כלב היה נמי בן שמונים דכתיב (יהושע יד) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' וגו' ולא גמרינן מערכין כדגמרינן לקמן (ג) דלא נגזרה על בן ס' מערכין אע"ג דכתיב במנין של ישראל מבן עשרים ומעלה לא גמרינן מעלה מערכין ומדנמנו בערבות מואב יתרים מבני ס' נמנו כמו כן במדבר סיני וא"כ היכי כתיב במנין של ערבות מואב ובאלה לא היה אים מפקודי משה וגו' ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון וכיון דנמנו יתרים מבני ס' הלא נשאר יתיר בן מנשה ומכיר בן מנשה שנולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו לארץ כדאמרינן לקמן דלא נגזרה גזרה על פחות מבן עשרים ויתרים מששים ונראה לרשב"ם דהכי קאמר קרא ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן שהיו ראוין שתגזר עליהם גזירה כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון דלא היו בני ס' במנין ראשון:

בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים היינו דכתיב לרב תרבה נחלתו. כלומר לרב ביציאת מצרים תרבה אע"פ שהוא מועט בכניסתו לארץ ולמעט ביציאת מצרים תמעיט אע"פ שהוא עתה רב בכניסת הארץ דהכי דרש בסיפרי כמו שהביא בקונטרס דתניא בהדיא לרב תרבה הרי שיצאו עמו י' בנים ממצרים ובכניסתן לא נמצאו אלא חמשה קורא אני עליהן לרב תרבה פירוש שנוטלין חמשה שנשארו עשר חלקים הרי נתרבה נחלתן ומיהו קיפא לא דמיא להא דקתני שיצאו עמו חמשה בנים ממצרים ובכניסתן נמצאו עשרה קורא אני עליו למעט תמעיט דהשתא נחלת אותן חמשה לא נתמעטה כמה שנמצאו עשר דמ"מ נוטלין ה' חלקים וחמשה

לאלו ולאלו נתחלקה הארץ כדי לקיים שני מקראות הללו הא כיצד היה מיוצאי מצרים נוטל חלקו עם יוצאי מצרים היה מבאי הארץ נוטל חלקו עם באי הארץ מכאן ומכאן נוטל חלקו מכאן ומכאן מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם מתלוננים ועדת קרח לא היה להם חלק בארץ הבנים נטלו בזכות אבי אביהן ובזכות אבי אמותיהן מאי משמע דהאי [1]לשמות מטות אבותם ביוצאי מצרים כתיב דלמא לשבטים קאמר לה דכתיב [2]ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' ירושה היא לכם מאבותיכם וליוצאי מצרים קאמר להו: סימן לרב צלפחד ויוסף איכפל מנשה יחשב: אמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ היינו דכתיב [3]לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו אלא

מתניתין רבי יאשיה היא משום דמתוקמא נמי כר' שמעון בן אלעזר: **היה מיוצאי מצרים** ו)(ולא מבאי הארץ) כו'. הכי פירושו אם היה מיוצאי מצרים ולא מבאי הארץ כגון ראובן שיצא ממצרים והוא בן כ' והוליד בנים במדבר ומת ראובן ובניו היו טפלים בכניסתן לארץ ואינן יכולין ליטול בשביל עצמן לפי שאינן בני עשרים נוטלין בניהן חלק אחד בשביל ראובן שהיה מיוצאי מצרים: **היה מבאי הארץ.** ולא מיוצאי מצרים כגון ראובן שהוליד בנים במצרים ומת במצרים והבנים היו טפלים ביציאתן וכשנכנסו לארץ היו בני עשרים נוטלין כל אחד חלקו עם בני הארץ. ת"ל כשיצא ראובן ממצרים לא היה בן עשרים והוליד בנים במדבר ומת ראובן והבנים נכנסו לארץ נוטלין חלקן בשביל שהן בני הארץ אם הם י' נוטלין י' חלקים: **היה מבאן ומבאן.** כגון ראובן שהיה בן כ' כשיצא ממצרים והוליד בנים במדבר ומת והבנים היו בני כ' בכניסתן לארץ נוטלין חלקן בשביל עצמן שהן בני הארץ ונוטלין נמי חלק אחד בשביל אביהן שהיה מיוצאי מצרים. ויש מפרשים היה מבאן ומבאן באדם אחד מיירי שהיה מיוצאי מצרים ומבאי הארץ כגון שיצא ממצרים יתר מבן ששים וכנכס לארץ דאמרינן לקמן [קכא:] לא נגזרה גזירה ביתר מבן ששים דהוה ליה האי גברא עצמו מיוצאי מצרים ומבאי הארץ הלכך יטול שני חלקים ולאו מילתא היא דמשום בני הארץ לא יטול דכי כתיב [במדבר כו] לאלה תחלק הארץ אבני יוצאי מצרים הוא דכתיב שלא היה בהן איש מפקודי משה ואהרן הכהן ולא ליוצאי מצרים עצמן קאי ומיהו יש ללמוד דנוטל שני חלקים מדתני בתוספתא [פ"ז ה"ג] וכן היה ר' שמעון אומר יהושע וכלב נטלו ג' חלקים בגאלה שהיו מיוצאי מצרים ומן העומדים בערבות מואב ושנטלו חלקם של מרגלים: **מרגלים.** אף על פי שהיה (ג) לבניהן שבאו לארץ ליטול חלק אביהן שהיו מיוצאי מצרים אפילו הכי לא נטלו אלא יהושע וכלב נטלו חלקן דכתיב [במדבר יד] חיו מן האנשים ההם לקמן בשמעתין [קיח:] שחיו בחלקן שאמרה תורה נתחייב רשע יבא לדיק ויזכה בחלקו דמקרא שמעינן שלא היה למרגלים ומתלוננים ועדת קרח חלק בארץ מדקאמרי בנות צלפחד אבינו מת במדבר [במדבר כו] והוא לא היה בתוך העדה אלו מרגלים הנועדים על ה' אלו מתלוננים עדת קרח כמשמעו למה יגרע שם אבינו מאחר דלא היה לא ממרגלים ולא ממתלוננים ועדת קרח מכלל דכל הנך לא נטלו בניהן חלק בארץ בזכות אבותיהן: **מתלוננים ועדת קרח.** לקמן [קיח:] מפרש מתלוננים שבעדת קרח דהיינו חמשים ומאתים איש ולא היה להם חלק בארץ שלא נטלו בניהן את חלקן אע"פ שהיו מתלוננים מיוצאי מצרים אלא כמאן דליתנהו דמו וזכו כל השבטים בחלקם כאילו נתחלקה ליוצאי מצרים בלא מתלוננים ונתרבה חלק כל אחד ואחד פורתא. והאי תנא סבירא ליה ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ואיכא למימר דמסקנא דמילתא דר' שמעון בן אלעזר היא דאמר לאלו ולאלו נתחלקה הארץ: **והבנים.** של מרגלים ומתלוננים שבאו לארץ ולא היו יכולין ליטול בשביל אביהן יטלו בזכות אבי אביהן אם היו מיוצאי מצרים אבל חלק אביהן שהיה ראוי להן ליטול בשביל אביהן עצמו שהיה מיוצאי מצרים אותו חלק ניתן ליהושע וכלב ומן המרגלים ושל מתלוננים ניתן לכל השבטים: **וכוכות אבי אמותיהן.** אם לא היה לאמותיהן אחין. ולקמן [קיט.] מוקי להך סיפא אפילו למאן דאמר לבאי הארץ נתחלקה וכגון דלא היו בני עשרים כשנכנסו לארץ דלא נטלו בשביל עצמן אלא נטלו ע"י חזרה שהחזירו בני אבי אביהן ובני אבי אמותיהן נחלה שלקחו בניהן לזקניהן דכתיב [במדבר כו] לשמות מטות אבותם וחזרו והורישו לבניהן ולבני המתלוננים עמהן דבני בנים הרי הן כבנים: **ממאי.** דהאי אבותם על יוצאי מצרים קאמר דילפינן מיניה ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דלמא לשבטים קאמר י"ב בני יעקב להם נתחלקה הארץ ולא ליוצאי מצרים קאמר: **וליוצאי מצרים קאמר להו.** דודאי להם נאמר פסוק זה: גראה בעיני דה"ג **בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ היינו דכתיב לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו**

אלא

ו) כפ"י ליתא.

תורה אור השלם

1 אך בגורל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ:

2 וְהִבְאֹתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְיָ:

שמות ו ח

3 לְרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ:

במדבר כו נד

הגהות הב"ח

(א) ר"שב"ם ד"ה מרגלים אע"פ שהיה ראוי לבניהן וכו' האנשים ההם ואמרי' לקמן: (ב) תוס' ד"ה מכאן וכו' וא"כ בערבות מואב נמנו: (ג) בא"ד כדגמרינן לקמן בסוף דף קכא דלא נגזרה גזירה על יתרים מבני ס' מערכין:

אלא למאן דאמר לבאי הארץ נחלקה מאי לרב תרבו נחלתו וגו' קשיא. ולא גרסינן מאי בין (ו) לרב למעט דמההוא לא מצי לאקשויי מידי דהא איצטריך למדרש מיניה דא"י לשבטים איתפלג שלקחו כל השבטים זה כזה ע"פ הגורל שבט המועט כמרובה דהכי משמע על פי הגורל תחלק נחלתו בין שהוא רב בין שהוא מעט אותו השבט מה שיזכהו הגורל יקח לקמן בפירקין (דף קכב.) ועוד דרשינן מיניה [שם] דבכספים נתחלקה הארץ. אבל מלרב תרבה נחלתו מקשה דמשמע למי שהיה רב ביציאת מצרים כדכתיב בתריה לשמות מטות אבותם ינחלו אע"פ שעכשיו נתמעט בכניסתן לארץ תרבה נחלתו ולאותו שהיה מעט ביציאת מצרים תמעיט גם עתה נחלתו אע"פ שנתרבה והכי קתני לה בספרי (ז) בהדיא לרב תרבה נחלתו וגו' הרי שיצאו עמו י' בנים ממצרים ובכניסתן לא נמצאו אלא ה' קורא אני עליו לרב תרבה נחלתו הרי שיצאו עמו ה' בנים ממצרים ובכניסתן נמצאו עשרה קורא אני עליו ולמעט תמעיט נחלתו דסלקא דעתך אמינא ניזול בתר השתא קא משמע לן: **קשיא.** לדידן קשיא דלא ידעינן לתרוצי קרא אליבא דההוא תנא דהא ליכא למימר לרב תרבה אותו שהוא רב עכשיו תרבה נחלתו ולמעט מועט עכשיו תמעיט נחלתו דסברא הוא דכתיב לעיל נחלה תחלק הארץ ולא לרץ קרא וגם אין לשון תרבה ותמעיט משמע אלא כשזה נוטל הרבה זה מעט שחלק אינש זה מרובה וחלק חבירו מועט אבל כשכל החלקים שוים אין זה תרבה ותמעיט אלא הכי הו"ל למימר חלק כחלק יטלו ובחזרה נמי ליכא לאוקומיה דמלשמות מטות אבותם [במדבר כו] שמעינן לה שפיר אליבא דהאי תנא ועוד תרבה ותמעיט משמע נטילה ראשונה שנוטל כל אחד חלקו קודם שיחזירו לאבותיהם כדכתיב בפיפיה דקרא [שם] אינש לפי פקודיו יותן נחלתו: **היינו דקא נוחן בנות צלפחד.** למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו [שם מ] שזכה בארץ ישראל כי אין לו בן שאילו היה לו בן היה נוטל הבן חלקו של אבינו שהיה מיוצאי מצרים ועתה בשביל שאין לו בן למה לא ירש את חלקו: **לא סוף.** לצלפחד נחלה בארץ ישראל דליתקול לא הוא ולא יוצאי יריכו בזכותו שהרי לבאי הארץ ניתנה ואפילו אם היה לו בן לא היה נוטל כלום בשביל עצמו אם הוא פחות מכ' ומאי האי דקא נוחן בשביל שאין לו בן: **אלא לחזרה וליטול בנכסי חבר.** דמאן דאית ליה לבאי הארץ אית ליה חזרה שמחזירין לאבותיהן כל מה שנטלו וחוזרין ויורשין מאבותיהן כמשפט. והכי אמרי למה יגרע שם אבינו לצלפחד מתוך משפחתו שהיה לו לזכות עם אחיו בנכסי חבר זקנינו אילו היה לו בן כשיטלו בני חבר שהם אחי אבינו נחלה בא"י יחזירו אותה לחבר אביהן ויורש אותה לכל בניו ויטול אבינו שהוא בכור ב' חלקים או הוא או בנו שקם תחתיו כדכתיב ואם אין לו [שם] עיין עליו [לעיל קטו.] והשתא שאין בן למה לא נקום תחת אבינו לירש נחלתו הנאה לו מחבר אבינו ע"י חזרה שהחזירוה בניו או בני בניו שהיו מבאי הארץ שהרי בת הבן יורשת עם האחין ולקמן נמי אמרינן דרשניות היו והיו יודעות שבת הבן תירש עם האחין שלמדו מפרשת יבמין כדלקמן (דף קיט:): **היינו דקא נוחי בני יוסף.** שהיו עכשיו מרובין וגברו יותר משאר שבטים והן לא נטלו אלא לחשבון של יוצאי מצרים והיתה נחלת כל אחד מועטת מחלק כל איש ואיש מישראל: **כולהו שקול.** בשוה. ומיהו לקמן [קכג.] אמרינן דארץ ישראל לשבטים איתפלג ובדין נוחו בני יוסף שלא נטלו אלא כאחד מן השבטים אף על פי שאין גדול בכל השבטים כשבט שלהן אלא משום דמבעיא ליה לקמן לא בעי לתרוצי הכי: **משום עפלים.** יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ וגם לא היה להם אב הנכנס לארץ שיאחילם חלקו כשימות וגם לא היה להם שום מורים שיצא ממצרים שירשו ממנו על ידי חזרה: **שמע מינה.** מצוחת בני יוסף ובנות צלפחד דלא הוה חד בכל השבטים דלא שקיל או הוא או אביו ואף על גב דהוה מצי מתרמי דאליבא דמאן דאמר ליוצאי מצרים כל אותן שיצאו פחות מבן עשרים בלא אב לא נטלו חלק בארץ שהרי לא הן ולא אביהן היו מיוצאי מצרים דטפלין שיצאו לא נתחלקה להם ואפילו הכי לא איתרמי שלא יצא יתום ממצרים פחות מבן עשרים ואם יצא אם כן מת אחד מקרוביו במדבר שהיו מיוצאי מצרים להורישו חלקו דומיא דבנות צלפחד שלא היו ראוין ליטול חלק בארץ כדתניא בספרי [פנחס כו נד] אינש לפי פקודיו להוציא את הנשים דדמו לטפלים ואפילו הכי ירשו חלק אביהן. ולמאן דאמר לבאי הארץ נמי כל הנכנסין לארץ פחות מבן עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא על ידי חזרה וכגון שהיו מוריש מיוצאי מצרים ואם לאו לא יטול ואפילו הכי לא הוה אב דלא שקיל דלא איתרמי מילתא דכל אותן שנכנסו לארץ בני עשרים נטלו חלקם והטפלים יתומין הפחותים מבן עשרים נטלו כולן על ידי חזרה בבנות צלפחד ואותן שהיה להם אב ואם ולא היו יכולין ליטול בחזרה לא מאבי אביהן ולא מאבי אמותיהן שהרי אביו ואמו קודמין הרי אביהן נוטל חלק בארץ משום באי הארץ וכמאן דשקיל איהו דמי ואין לו לנעור: **איבעי ליה למנוות.** בבנות צלפחד ובני יוסף וגם הנבעל היה לו לכתוב כדכתיב בבנות צלפחד ובני יוסף: **דלווח ולא אהני.** כגון בנות צלפחד: **דלווח ולא אהני.** אלא (ג) יכול לגזול שאר שבטים ולתן להם ומה שהשיבם עליה לך היערה וגו' [יהושע יח] לדרשה איצטריך כדלקמן ולא כפשטיה שנתן להם יערות להרחיב נחלתן שאם מנחלת שבט אחר הן אין הרשות בידו ואם של מטה בני יוסף היו הרשות בידם לכרות היער (ב) ולגרשם ועדיין לא נתנה להם יהושע כלום: ומשני **הכא עלה טובה קא משמע לן.** בשביל שלמדין אנו ממה שהשיב להם יהושע דמיבעי ליה לאינשי להטמין עצמו לאזדהורי מעינא בישא להכי כתביה קרא לנוחת בני יוסף: **ויאמר להם יהושע.** להוסיף נחלה לי אפשר אך עלה טובה אני נותן לכם שאם עם רב אתה עלה לך היערה וגו' ובדלת כרות היער ותבנה לך שם בית מושב כדכתיב ובדא לותהן בחרבותם (יחזקאל כג): אמרו

אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי לרב תרבו נחלתו קשיא ואמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בנות צלפחד אלא למ"ד לבאי הארץ אמאי צווחן הא ליתיה דלשקול אלא לחזרה וליטול בנכסי חבר בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בני יוסף דכתיב [1] וידברו בני יוסף אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי קא צווחי כולהו שקול משום טפלים דהוו נפישי להו אמר אביי שמע מינה לא הוה חד דלא שקיל דאי סלקא דעתך הוה חד דלא שקיל איבעי ליה למצווה וכי תימא דצווח ואהני כתביה קרא דצווח ולא אהני לא כתביה קרא הא בני יוסף דצווחי ולא אהני וכתבינהו קרא התם (ו) עצה טובה קא משמע לן דאיבעי ליה לאיניש לאיזדהורי מעינא בישא והיינו דקאמר להו יהושע דכתיב [2] ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להו לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רע אמרו

אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי לרב תרבו נחלתו קשיא ואמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בנות צלפחד אלא למ"ד לבאי הארץ אמאי צווחן הא ליתיה דלשקול אלא לחזרה וליטול בנכסי חבר בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בני יוסף אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי קא צווחי כולהו שקול משום טפלים דהוו נפישי להו אמר אביי שמע מינה לא הוה חד דלא שקיל דאי סלקא דעתך הוה חד דלא שקיל איבעי ליה למצווה וכי תימא דצווח ואהני כתביה קרא דצווח ולא אהני לא כתביה קרא הא בני יוסף דצווחי ולא אהני וכתבינהו קרא התם (ו) עצה טובה קא משמע לן דאיבעי ליה לאיניש לאיזדהורי מעינא בישא והיינו דקאמר להו יהושע דכתיב [2] ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להו לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רע אמרו

וחמשה שנולדו חולקים בחלק אביהן עם החמשה הראשונים ונראה לרשב"ג דרישא וסיפא מיירי כגון שמתו אותם שילדו ממצרים בלא זרע ולא נכנסו לארץ דולדי מתו במדבר כל אותן שהיו בני עשרים כשילדו ממצרים ומיירי ריש שמתו העשרה שילדו עמו וחמשה בנים נולדו במדבר ונסיפא מתו חמשה שילדו עמו ונולדו במדבר י' והשתא הוי סיפא דומיא דרישא ואתי נמי שפיר דנקט שילדו עמו דמה לך ליציאת האב אלא משום דבעי למימר שאותן מתו ונולדו אחרים במדבר ולריב"ס קשה על פירוש הקונטרס דהא מלרב תרבה משמע שפיר טפי למי שהוא רב עתה תרבה ואי משום דהא כבר כתיב לאלה תחלק הארץ אם כן למי שהיה רב ביציאת מצרים מלשמות מטות אבותם נפקא ונראה לו דגרס היינו דכתיב בין רב למעט כמו שכתוב בספרים והפ"פ בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים דאם הוו שני אחין מיוצאי מצרים והוי להו עשרה בנים מבאי הארץ ושני אחין אין להן כי אם שני בנים מבאי הארץ הרי אותן עשרה לא נטלו אע"פ שהן מרובין כי אם כמו שני בנים שהן מועטין היינו בין רב למעט אע"ג דלקמן דריש מהאי קרא דלשבטים איתפלג השתא לא אסיק אדעתיה ההיא דרשא תדע דהא פריך בסמוך למ"ד לבאי הארץ אמאי קא צווחו בני יוסף ואי משום דלשבטים איתפלג שפיר צווחו לכולי עלמא אלא ודאי לא אסיק אדעתא ההיא דרשא (ו)(והיא דרשא (ו)(דספרי הוי לפי המסקנא): ולמאן

אלא למאן דאמר לבאי הארץ. נחלקה הארץ מאי בין רב למעט האי כל באי הארץ נוטל חלקו ולא יותר קשיא. ויש ספרים שכתוב בהן היינו דכתיב לרב תרבה נחלתו ומפרש נמי כדמפרש בין רב למעט: היינו דקא צווחן בנות צלפחד. משום דאבוהון מיוצאי מצרים היה ומבקשות לירש חלקו: אלא למ"ד לבאי הארץ. נחתלקה הארץ לא הוה להן למשקל מידי דהא מת במדבר: אלא לחזרה וליטול בנכסי חפר. צווחן כלומר דאפילו למאן דאמר לבאי הארץ נחתלקה משום הכי צווחן משום חזרה ליטול בנכסי חפר אביו של צלפחד שהיו לו בנים לחפר שנולדו במדבר ובאו לארץ ונטלו חלקם ואחר כך היה להם להחזיר אצל חפר אביהן ולחזור ולחלק בשוה עם בנות צלפחד שהן תחת אביהן ואמטו להכי צווחן: היינו דקא צווחן בני יוסף. דאבוהן מיוצאי מצרים נינהו וצווחן על חלק אבוהון: הא כולהו שקלי. כל אחד חלקו: ומשני לעולם לבאי הארץ הוי ומשום טפלים דאיתא בהו שפי משאר שבטים דכתיב בן פורת יוסף שהן פרין ורבין שפי וצווחן דלא שקלי לצורך טפלים ודחיקי להו דוכתייהו: אמר אביי. איכא למשמע מהא הלכה בין למאן דאמר ליוצאי מצרים כו' לא הוה חד דלא שקיל. אפי' טפלים דאליבא דת"ק דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה ומוציא את הטפלים (אפי' הכי לא) [דלא] שקלי בזכות עצמן אפי' הכי שקלי בשביל אביהן שיצאו ממצרים ושקלו נחלת אביהן בארץ. ולאידך תנא נמי דאמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ ומוציא את הטפלים אפי' הכי שקלו טפלים משום דחזרה נחלה אצל אביהן לירת מכח אביהם עם שאר אחיהם בשוה. ואי ס"ד דלא שקלי הוה להו למיצווה כדצווחי בני יוסף על הטפלים שלהן. וכי תימא ודאי צווחו אלא הני דצווחי ואהני דיהבו להו נחלה על שצווחו כת' ביה קרא אבל צווחו ולא אהנו צווחתם לא כתב. והא בני יוסף דצווחו ולא אהני להו אפי' הכי כתביה קרא. ומשני לעולם דצווחו ולא אהנו ומשום הכי לא כתבינהו קרא. ודקא קשיא לך הא בני יוסף דצווחו ולא אהני ואפי' הכי כתבינהו התם לאו משום האי טעמא הוא

ו) [גיטין כב: יג"נ], ב) [פנחס כו נד], ג) [כלפו"י שלא היה], ד) גליון, ה) ל"ל דכספים,

תורה אור השלם

1 וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי גֹרָל וְחֶבֶל אֶחָד וְאָנִי עַם רַב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרַכַנִי יְיָ:
יהושע יז יד

2 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיְעָרָה וּבָרַאתָ לְךָ שָׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרִזִּי וְהָרְפָאִים כִּי אָץ לְךָ הַר אֶפְרָיִם:
יהושע יז טו

הגהות הב"ח

(ו) רש"ם ד"ה אלא וכו' כין רב למעט וכו' זה סה. נ"ב ע"ל בדש דף קכב: (ב) ד"ה לצווח וכו' לכרות היער ולגור שם ועליין: